

A szociális munka és szociálpolitika egyetemi oktatása

A mai helyzet

Az egyetemi szintű (posztgraduális, levelező) szociálpolitikai szakképzés 1985-ben indult el az ELTE-n. Igazi polgárjogot azonban máig sem kapott a képzés, minthogy a szakalapítás jogával rendelkező Művelődési Minisztérium az egyetem 1989 elején beadott szakalapítási kérelmét 1990 márciusáig nem hagyta jóvá különböző formai okokra hivatkozva. Őszintén reméljük, hogy mire az ESÉLY-ben ez az írás megjelenik, a szak megalapítása is megtörténik* annál is inkább, mert az MM Felsőoktatási Felvételi Tájékoztatójában megjelentek alapján már a nappali képzésre is lehetett jelentkezni — és nagy örömünkre valóban sokan éltek is e lehetőséggel.

A nappali képzés — a levelező képzéstől eltérően — a szociálpolitikai szakképzés mellett szociális munkás képzést is nyújt. Ez a képzés az egyetemen belül is lehet 4 éves, és zárulhat főiskolai szintű általános szociális munkás diplomával.

A javasolt tantervi irányelvek

Minthogy végleges dokumentumot nem tudunk közreadni, az egyelőre még nem jóváhagyott „tantervi irányelvekből” közlünk néhány fontosabb részletet. (Ezzel a javaslattal a Szociális és Egészségügyi Minisztérium mellett működő Szociális Szakképzési Bizottság egyetértett.)

A javaslat szerint az egyetemi szociális szakképzés *szociálpolitikus és szakosított szociális munkás* diplomát nyújt.

A *szociálpolitikus* szakképzés célja az, hogy képessé tegyen a társadalom- és szociálpolitika elméleti művelésére, kutatására, oktatására, továbbá a köz- és magánigazgatás különböző posztjain való tevékenységre. A szociálpolitikus diplomával rendelkező szakembernek ezért ismernie kell a társadalom, a gazdaság, a kultúra, a politika és az állam működésének leglényegesebb szabályszerűségeit, valamint a hazai és nemzetközi szociálpolitikai rendszereket. Fel kell tudnia ismerni azokat a tényezőket, amelyek az erőforrások és javak eloszlását egyenlőtlenné illetve méltánytalanáá, s ezzel a szociálpolitika működését szükségessé teszik. Fel kell tudnia mérni a szociálpolitikai tevékenységek gazdasági-társadalmi hatékonyságát, társadalmi elfogadottságát, valamint azokat az erőket, amelyek a szociálpolitikára hatást gyakorolhat-

* Megtörtént. (A szerk.)

nak. Kezdeményezőként vagy résztvevőként elő kell tudnia segíteni azt, hogy a szociálpolitikai intézmény- és eszközrendszer minél jobban szolgálja a felismert egyéni és közösségi szükségletek kielégítését.

A *szakosított szociális munkás* olyan szakmai tevékenységet végez, amely segít helyreállítani és javítani sajátos problémákkal küzdő egyének, családok, csoportok vagy közösségek élet- és működőképességét, az ehhez szükséges feltételek egyidejű javításával. E tevékenység az ember és komplex módon értelmezett környezete között fennálló viszony módosítására, javítására irányul, valamennyi lehetséges erőforrás mozgósításával és felhasználásával.

A szakosított szociális munkás képzés nyújtja mindazon ismereteket, s kifejleszti azokat a készségeket és képességeket (beállítódásokat, értékrendet, szemléletet, a hivatásra alkalmassá tévő személyiséget, a kompetencia-határok felismerését), amelyek az általános szociális munka végzésére alkalmassá tesznek. Ezen túlmenően felkészít a bonyolult, sajátos szakismereteket is igénylő társadalmi problémák komplex megismerésére, a kezelésükhöz szükséges sajátos módszerek alkalmazására, a különösen nehéz helyzetben lévő egyénnel illetve csoportokkal való együttműködésre.

A ma belátható *szakképzési irányok* a javaslat szerint a következők:

— a *szociális munka és a szociálpolitika* egyetemi, főiskolai előadónak, középiskolai tanárainak a képzése;

— a szociális szolgálat (beleértve a non-profit szférát) menedzsereinek a képzése;

— a szociális munka és szociálpolitika kutatóinak képzése;

— szociális munkás szakosító képzés azon szakterületekre, amelyek egyetemi szintű tanulmányokat igényelnek.

A hallgatók 5 éves képzés és sikeres államvizsga után egyetemi oklevelet kapnak, melyben a képzés elnevezése

— *Szociálpolitikus*, vagy

— *Szakosított szociális munkás*.

A képzés alapvetőnek tekinthető *tudománycsoportjai*: társadalompolitika, szociálpolitika; Szociológia, társadalomismeret; Szociális munka; Jog, közigazgatási ismeretek; Közgazdaságtudomány; Pszichológia, mentálhigiéne.

Ezek közül (a mai vizsgaszabályok megmaradása esetén) az államvizsga tantárgyai *szociálpolitikus* diploma esetén társadalom- és szociálpolitika, társadalomismeret, valamint jog, *szakosított szociális munkás diploma* esetén társadalom- és szociálpolitika, jog, továbbá a szakiránynak megfelelő szociális munka.

Az egyetemi képzésben is igen nagy hangsúlyt helyezünk a gyakorlati munkára. Az egyetemi szakképzésben résztvevőknek — épp úgy, mint a főiskolai diplomát szerző általános szociális munkásoknak — legalább 1000 órát kell a gyakorlatban tölteniök. A gyakorlat azok számára is fontos, s ezért kötelező, akik *szociálpolitikából* akarnak diplomát szerezni. A jó színvonalú gyakorlatokat minden képzésnél a *gyakorlati tanárok* — röviden tereptanárok — megfelelő felkészítése biztosítja. Ez a képzés — két amerikai professzor, Richard Steinmann és Margaret Yeakel közreműködésével — már 1989 eleje óta folyik. Emellett szerencsés körülmény, hogy a VII. kerületi tanács és az ELTE Szociológiai Intézete közötti együttműködés keretében az egyetemnek mintegy saját „szociálpolitikai intézete” lesz, egy olyan

családsegítő központ formájában, amelyért szakmailag a szociálpolitikai tanszék felelős.

Törekvések, lehetőségek, nyitott kérdések

Mély meggyőződésünk, hogy a szociális szakképzés fontossága az új politikai feltételek között megnő, elfogadottsága egyértelműbb lesz. Az Európához csatlakozás nehezen képzelhető el, ha a — remélhetőleg jól működő — piacgazdaságot nem egészíti ki jelentős társadalmi erők által mozgatott és legitimált szociálpolitika. Ehhez azonban sok és jó szakember kell, akik — amellet, hogy a szociálpolitikai szükségletek, intézmények és szabályok jó ismerői — kezelni tudják mindent a gazdasági és politikai vetületeit is. Új szerep vár a kutatókra is, nemcsak a szükségletek jobb megismerésében, hanem a szociálpolitikai intézkedések vagy történések eredményeinek értékelésében is. Ezeknek az ún. *értékelő kutatásoknak* (evaluation studies) most már be kell épülniök a politika-csinálás gyakorlatába — s erre a munkára is fel kell készülni. Az egyik új kihívás az egyetemi képzés számára a szociális szolgálat, illetve az egész non-profit szféra menedzsereinek a felkészítése.

Mindehhez — a már látható jelek szerint — sokféle segítséget kaphatunk Nyugat-Európától. A non-profit szféra menedzsereinek képzéséhez egy angol egyetemről kaptunk együttműködési ajánlatot. Már most látszanak olyan lehetőségek, hogy nyugati egyetemek közös oktatási „projektjeihez” kapcsolódhatunk — például a szociális biztonság intézményeinek tanulmányozásában. (Az Európai Közösség nagy oktatásfejlesztő ERASMUS programja keretében több egyetem szervezésében működik egy olyan képzés, amely „európai társadalombiztosítási ismereteket” nyújt, hogy felkészítsen az 1992-ben egységesedő Európára. Ha minden jól megy, néhány hallgató és oktató részt vehet már ebben a képzésben is. Sok ilyen lehetőséget remélünk az Európai Közösség 1990 májusában elfogadandó, Kelet-Európának szóló TEMPUS programjától és más, újonnan megnyíló külföldi és hazai forrástól is.)

A szociális munkások az új politikai rendszer fontos szereplői lesznek — mint problémamegoldók is, de mint a demokrácia fejlesztésének aktív szereplői is. Magyarországon eddig szinte ismeretlen volt a szociális jogok fogalma. Enélkül viszont nincs Európa. A szociális munkások szerepe óriási lehet a jogtudat építésében, ennek az új kultúrának a terjesztésében. Az emberek közti viszonyok humánusabb és civilizáltabb formáinak alakításában éppúgy segíthetnek, mint a közösségek magukra találásában, szerveződésében.

Az új — humánus és korszerű — szociális munka bizonyára hazai terepeken is megtanulható. Mégis nagy előnye lenne annak — és ez nem megvalósíthatatlan álmódzás — ha minden hallgató legalább fél évet külföldi gyakorlaton tudna tölteni. A nyelvtudás ehhez elengedhetetlen feltétel — de a hazai oktatás jó színvonala is. Az álom ugyanis akkor válhat legkönnyebben valósággá, ha a külföldi tanulás hallgatócsere formájában történik.

Az egyetem (és remélhetőleg minden főiskola) biztosítja a nyelvtanulási lehetőséget. Ez azért is fontos, mert az oktatás színvonalát minél

több vendégprofesszor meghívásával is szeretnénk emelni — márpedig tolmáccsal nemigen lehet tanulni.

A megoldatlan kérdések száma már most özönnyí — és ez még csak a kezdet. Meg kell majd oldani, hogy a nem szociális szakképzésben indulók átléphessenek a szociális képzésbe. A hazai kötöttebb tanmenetről fokozatosan közelíteni kellene a rugalmasabb, modulokból álló képzési struktúra felé. Az egyetemnek fel kell készülnie a nyugati értelemben vett poszt-graduális képzésre, ami magasabb tudományos fokozatok elérését teszi lehetővé...

De mielőtt tovább álmódoznánk, lépünk vissza a földre. Itt pedig jó volna, ha elég tantermünk lenne, hogy az 1990-ben érkező hallgatókat fogadni tudjuk. Ez 1990. március végén még megoldatlan „apróság”.

MŰLT ÉS JÖVŐ

Soros György: Az ember más

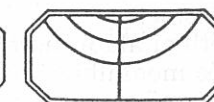
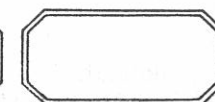
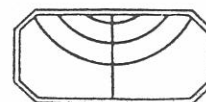
Csoóri Sándor: Meztelenül, mint Ézsaiás

Kertész Imre: Canettit fordítani

Steven Beller: A modern világ bölcsője
Közép-Európa

Hannah Arendt: Az Antiszemitizmus, mint
a józan ész szégyene

ZSIDÓ KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Iskolán kívüli képzésekről

Egyre több kutató műhely fedezte fel a szociális szférában dolgozók oktatásának, képzésének fontosságát. Így négy, igen magas színvonalú oktatási programról tájékoztathatjuk az olvasót.

I. A SzEM felkérésére *dr. Luszt Iván* és munkatársai készítettek elő egy, az iskolarendszeren kívüli mentálhigiénés tanfolyamot a CsSK-kban dolgozó felsőfokú végzettségű szakemberek részére.

A program elemei:

- személyes készségek fejlesztése,
- elméleti ismeretek,
- konzultációs technika elsajátítása.

Ezen belül a

Személyes készségek fejlesztése

- a) kommunikációs gyakorlatokban, helyzet- és szerepjátékokban,
- b) esetmegbeszélő kiscsoportokban,
- c) személyiségfejlesztő gyakorlatokban,
- d) nagycsoportokban történik.

Az elméleti ismeretek magukban foglalják az emberi kapcsolatok pszichológiai ismeretét, a család funkcióit és működészavarait, az egyéni pszichopatológiai ismereteket, valamint az intézmények működészavarainak témaköreit.

II. Ugyancsak felsőfokú végzettséggel rendelkezők számára indít a Nemzeti Egészségvédelmi Intézet posztgraduális mentálhigiénés képzést. E program felelősei *dr. Tomcsányi Teodóra* és *dr. Frenkl Róbert*.

A képzés célkitűzései között szerepel:

- Olyan lélektani alapismeretek, -készségek, -jártasság és mentálhigiénés szemlélet átadása és kialakítása, mely az alapképzettségnek (pedagógus, lelkész stb.) megfelelő ismeretek átadásában és az emberekkel való foglalkozásban hatékonyabbá teszi a szakembert, aki felismeri a kompetenciáját meghaladó problémákat, és a beteg embert megfelelő szakellátásra irányítja, mielőtt az saját kezdeményezéséből oda fordult volna.

A képzés a következő tudományterületekre terjed ki:

- lélektani és fejlődéslélektani alapismeretek,
- pszichopatológiai alapismeretek,
- csoportlélektani és kommunikációelméleti alapismeretek,
- családsegítő alapismeretek,
- szociálpolitikai alapismeretek,
- jogi alapismeretek,
- hivatásetikai alapismeretek,
- segítő- és mentálhigiénés gyakorlat,
- sajátélményű személyiségfejlesztő csoport.

Az elméleti és gyakorlati képzés aránya

A képzés, mintegy harmada elméletből, harmada segítő gyakorlatból, harmada pedig sajátélményű csoportmunkából áll. (A pontos arányokat a csoportok összetétele határozza meg.)

III. A Szociális Munkások Magyarországi Egyesülete és az Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet (Tündérhegy) 1989-ben indított először iskolán kívüli szociális munkás képzést. A képzésért felelős *Dr. Göncz Kinga*, *Dr. Harmatta János* és *Németh László*.

A képzésben 64 fő vesz részt az egész ország területéről. Iskolai végzettségük érettségi + szaktanfolyamok. 70% dolgozik családgondozóként, 30% a szociális gondozótól a non-profit szolgáltatásokban résztvevő munkatársakig terjed. Kiemelkedő adat, hogy a hallgatók 15%-a vezető beosztásban irányít gondozási tevékenységet. A területi sajátosságokból adódóan sokan egyedül látnak el nagy körzeteket.

Miután egy meglévő szakmai igény hívta életre ezt a képzési formát — átmeneti időre —, a képzésért felelős szakemberek javasolják, hogy ez a képzési forma a területen dolgozók számára biztosítson a nappali szociális munkás képzéssel ekvivalens értékű diplomát. A tematikát ennek a speciális helyzetnek megfelelően alakították ki.

Főbb ismeretkörök a képzésen belül: társadalomtörténet, társadalompolitika, szociálpolitika és szociológia. A közigazgatási blokkon belül foglalkoznak az állampolgári és szociális jogi ismeretek közvetítésével. Közgazdasági alapismeretek elsajátítását is célul tűzték, valamint a szociális szolgáltatások intézményrendszerének elemzését. A legmagasabb óraszámot a pszichológiai ismeretek mellett a személyiségfejlesztő csoportmunkára fordítják. Ez a személyiségfejlesztő blokk hasonló az előbb említett kurzusokhoz.

Részben Bálint-csoportban zajló esetmegbeszélés, melyen a résztvevők saját gyakorlatuk elemzéséhez kapnak segítséget. A csoport közreműködésével egy-egy eset elemzése során jobban megérthetik saját szerepüket az adott helyzetben, valamint a kliens viselkedésének mozgatórugóit.

Részben saját élményű csoportok, amelyek lehetőséget nyújtanak a kommunikációs készségfejlesztésre, növelhető általuk a résztvevők önismerete, s hozzájárulnak a segítő szakmákban szükséges készségek kialakulásához. A szociális munka elméletét és gyakorlatát saját gyakorlati munkájuk során szerzett tapasztalataik elemzésével is tudatosítják.

A képzési idő: három év.

Ezt a képzési formát *utoljára 1992 szeptemberéig* lenne célszerű indítani, hogy a területen dolgozók — de nappali képzésre már vállalkozni nem tudók — számára is elérhető legyen a szociális munkás diploma.

Erre a képzési formára a *felvételi kritérium a megfelelő szakmai gyakorlat és a nappali képzés vállalásának megoldhatatlansága*. Ha kialakulnak a független állami vizsgabizottságok, a vizsga alapján felsőfokú és középfokú minősítés is a tanulás időtartamától és intenzitásától függően megszerezhető.

IV. Társadalomismereti továbbképzés terve a segítő szakmákban dolgozók számára (MTA Szociológiai Kutató Intézet Szociálpolitikai Osztálya). A képzésért felelős: Szalai Júlia.

A képzés célja az, hogy a szociális szférában dolgozók napi munkájukban váljanak képessé a számukra egyelőre „idegen kultúraként” kezelt (gazdasági) vállalkozói közeg megközelítésére. Ehhez „belülről” kell érteniük az új polgárosodás folyamatát, és hozzá kell tudniuk kapcsolni a vállalkozások munkaerőpiacáról eddig kiszorult szegényeket. Szert kell tenniük tágran értelmezett „munkahelyteremtő” képességekre, arra, hogy szociális menedzserként „súgjanak” a megfelelő munkaerőt rekrutáló új vállalkozásoknak, adott esetben klienseik vállalkozásait is segíthessék vállalkozási ötleteikkel. Ehhez tartozik az is, hogy képessé kell válniuk „vállalkozás-csírák” felfedezésére, azaz arra, hogy az informális társadalmi kapcsolatokban eddig létező ellátási, gondozási formákat, a második gazdaság vállalkozásá eddig nem fejlődött „magjait” észrevegyék, és kimunkáljanak olyan támogatási formákat, amelyekkel azokat „igazi” vállalkozássá segíthetik. A képzés szándéka szerint a „voluntary work”-nek a szociális szolgálatok vérkeringésébe való bekapcsolására eddig — a meglévő állami szándék ellenére — részben a közvetítő szociális munkások ilyen irányú képzettségének hiánya miatt nem került sor. Nyilvánvaló, hogy az itt vázolt út eddig kitaposatlan, tehát a javasolt képzés egyúttal egyelőre *modell-kísérlet* lenne arra, hogy milyen módokon tölthet be a szociális munkás, a védőnő, a népművelő stb. híd-szerepet a tágran értelmezett helyi társadalom átrendeződő viszonyaiban, hogyan „generálhatja” maga is az átrendeződést. *A képzés tehát erősen szociológiai, társadalomtörténeti és gazdasági orientációjú.* Időtartama egy-egy munkacsoporttal egy év, amelynek végén *igazoló bizonyítványt* kapnak, ahogy a tanfolyami jellegű képzéseknél ez lehetséges.